

УДК 316.346.32-053.6 (477)

О. В. ПРЯДКО

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ

У статті розглянуто поняття історичної пам'яті, її роль у збереженні в свідомості жителів країни подій минулого, їх оцінок. Розкрито сучасний стан історичної пам'яті молоді та підкреслено недостатню розробленість цієї проблематики. Досліджено заходи та прийняті державні акти, які стали першими кроками на шляху до відновлення та збереження національної пам'яті українського народу. Наголошено на потребі об'єднання зусиль сфер освіти, культури, науки з діяльністю органів влади. Запропоновано деякі заходи з формування та збереження історичної пам'яті молодого покоління.

Ключові слова: історична пам'ять, культура, минуле, молодь, національна самосвідомість, освіта, традиції.

На сьогодні в нашій країні спостерігається криза в духовній сфері через зміну суспільних ідеалів, ціннісних орієнтирів, переосмислення подій минулого у зв'язку із сучасними подіями в політичній сфері суспільства. Саме в такі моменти важливу роль починає відігравати історична пам'ять, яка зберігає в свідомості членів суспільства знання про події минулого, їх оцінки та перетворює на цінності, на які варто спиратися в майбутньому. Знання про минуле забезпечують трансляцію цінностей та традицій народу з покоління в покоління. Д. Лихачов із цього приводу висловлювався таким чином: «ставлення до минулого формує власний національний образ. Бо кожна людина – носій минулого і носій національного характеру. Людина – частина суспільства й частина його історії. Не зберігаючи в собі самому пам'ять минулого, вона губить частину своєї особистості» [3, с. 6].

Ж. Тощенко зазначає в своєму дослідженні: «Що ж стосується історичної пам'яті, то це певним чином сфокусована свідомість, яка відображає особливу значущість і актуальність інформації про минуле в тісному зв'язку із сьогоденням і майбутнім. Історична пам'ять, по суті справи, є вираженням процесу організації, збереження й відтворення минулого досвіду народу, країни, держави для можливого його використання в діяльності людей або для повернення його впливу до сфери суспільної свідомості. Повне або часткове забуття історичного досвіду, культури своєї країни та свого народу призводить до амнезії, що ставить під сумнів можливість існування цього народу в історії» [4, с. 296–297].

Історична пам'ять відіграє важливу роль у процесі консолідації нації: «Історична пам'ять – це ті фундаментальні історичні цінності, які є консолідуючим чинником націєтворення, <...> історична пам'ять є тим своєрідним національно-генетичним кодом, який зберігає знання про історію, етапи розвитку, умови існування й духовний потенціал нації» [1]. На думку О. Трегуб, історична пам'ять є «тим генетичним кодом нації, розшифру-

вання якого може вказати на притаманні нації схильності, її слабкі та сильні сторони, визначити доречні й потрібні шляхи розвитку. Колективна історична пам'ять – це непомітний, на перший погляд, проте сильний механізм впливу на людей та події» [9, с. 25].

П. Ситник та А. Дербак вважають, що історична пам'ять «не лише фіксує величезну кількість подій, а й синтезує, сплітає їх у єдине цілісне мереживо національної історії, де кожен факт, подія займає свою ціннісну нішу». Відбувається своєрідне сортування надбаного досвіду на позитивний, що належить засвоювати і примножувати, і негативний, який слугує застереженням. За цього історична пам'ять виступає не «німим свідком минулого», а «живим збудником людської волі» й водночас дороговказом, орієнтиром доцільної активності [6].

Багато вітчизняних та зарубіжних учених досліджують різні аспекти історичної пам'яті: А. Гуревич, Л. Дробіжева, М. Жулинський, Л. Зашкільняк, Ю. Зерній, А. Киридон, І. Кресіна, С. Кульчицький, О. Леонтєва, О. Майборода, В. Масненко, Л. Нагорна, А. Полетаєв, Л. Рєпіна, Ю. Римаренко, І. Савельєва, В. Сергійчук, В. Смолій, Ж. Тощенко, П. Тронько, О. Удод, Ю. Шаповал, Н. Яковенко та ін.

Хоча проблема історичної пам'яті перебуває в центрі уваги багатьох дослідників, ряд її аспектів залишається не до кінця вивченим. Однією з таких прогалин є вивчення історичної пам'яті молодого покоління в сучасній Україні та шляхи формування в подальшому. Саме це і є **метою нашої розвідки**.

У збереженні історичної пам'яті народу вагому роль відіграють «наукова думка, освіта, культура, виховання, засоби масової інформації, власний практичний досвід. Від того, яку політику проводить держава у цих сферах, залежить формування історичної свідомості народу: чи все робиться для того, щоб виховати справжніх патріотів своєї батьківщини, які усвідомлюють весь багатющий досвід свого народу, героїчні сторінки його історії, неперевершену значущість рідної мови, культури для існування народу в майбутньому, чи здійснюється цілеспрямоване викривлення історичних фактів, замовчування, приховування для прийдешніх поколінь виявів духовного злету народу, щоб вкоренити у народну свідомість почуття меншовартості, другосортності, посіяти сумнів щодо можливості існування власної незалежної держави» [1].

Історична пам'ять індивіда формується на основі національної самосвідомості – «розуміння і почуття належності до етнічної спільноти як результату освоєння культури, традицій, звичаїв свого народу. Вона включає: 1) усвідомлення себе як індивіда на основі уявлень і знань про свої природно-біологічні властивості, зовнішність («Я-національно-фізичне»); 2) усвідомлення себе як носія національної психології на основі пізнання впливу на психічні процеси, почуття, прояв волі, розуму, мовлення, належності до певної нації, народу («Я-національно-психологічне»); 3) усвідомлення себе як носія національних властивостей особистості на основі

пізнання залежності своєї життєвої позиції, ставлення до дійсності, інших людей, праці від національної належності («Я-національно-соціальне»); 4) усвідомлене ставлення до історичного минулого, сучасного та майбутнього етносу, нації; 5) усвідомлене, дійове ставлення до духовних та матеріальних цінностей нації та стійка потреба у їх збереженні та примноженні; 6) усвідомлення особистістю власної відповідальності за долю нації, її теперішнє і майбутнє. Завдяки національним особливостям особистість здатна зберегти наступність традицій і звичаїв свого народу, продовжити шлях його соціального і культурного розвитку» [5, с. 117–118]. Національна самосвідомість покликана пізнавати національно-культурні традиції свого народу, формувати почуття громадянського обов'язку та відповідальності перед попередніми й наступними поколіннями.

В Україні вже зроблені перші кроки в напрямі збереження історичної пам'яті українського народу. З метою збереження пам'яті про жертв політичних репресій та голодоморів В. Ющенко указом від 11.07.2005 р. започаткував процес створення Українського інституту національної пам'яті [7], Кабінетом Міністрів України затверджена Постанова «Про утворення Українського інституту національної пам'яті» від 31.05.2006 р. № 764 [8]. Інститут «розробляє та подає пропозиції стосовно формування та реалізації державної політики щодо: пропагування давності походження української нації та її мови, вивчення творчої спадщини кращих вітчизняних представників у сфері політики, культури, освіти, науки і техніки, військового мистецтва; загального осмислення громадськістю боротьби української нації за відновлення державності та подолання залишків тоталітаризму у свідомості громадян; ініціює та забезпечує увічнення пам'яті жертв голодоморів і політичних репресій в Україні та борців за свободу і незалежність України; визначає напрями і методи відновлення історичної правди і справедливості в дослідженні історії України, координує дослідження, що проводяться у державі з цього питання; сприяє формуванню музейних та бібліотечних фондів із проблем відновлення та збереження національної пам'яті, підготовці музейних експозицій; організовує і проводить наукові конференції, семінари, зустрічі за круглим столом, інші заходи з питань, що належать до його компетенції, здійснює інші заходи з метою формування у громадян України національної свідомості» [1].

У нашій країні на сьогодні серед молоді спостерігається зниження рівня патріотизму, національної самосвідомості, громадянської відповідальності, знання історії своєї країни. Для того, щоб сформувати та зберегти історичну пам'ять молодого покоління, потрібно об'єднати зусилля сфер освіти, культури, науки з діяльністю органів влади для проведення роботи з формування та збереження в молодих людей пам'яті про минуле своєї Батьківщини, національної самоідентифікації, почуття належності до минулого своєї країни. Ці органи повинні, відновлюючи та підтримуючи традиційні цінності, закріплювати зв'язки між поколіннями.

Насамперед, на формування історичної пам'яті молодого покоління впливає сім'я шляхом формування любові до минулого та сьогодення рідної землі, транслюючи традиції, вірування, обряди та звичаї.

Слідом за сім'єю вплив на підростаюче покоління здійснюють освітні та культурні установи, які передають молодому поколінню знання про минуле. Важливим засобом навчання та фактором формування історичної пам'яті підростаючого покоління є підручник з історії. Водночас учитель історії не тільки вкладає в голови учнів знання про минуле країни, а й навчає їх розуміти мотиви поведінки людей у минулому та обставини, за яких відбувалися ті чи інші події. Звичайно, і у вищих навчальних закладах молоді люди повинні продовжувати вдосконалювати свої навички осмислення досвіду попередніх поколінь та свої власні вчинки.

Більшість молодих людей сприймає інформацію про події минулого через Інтернет, телебачення, художню літературу. У цьому прихована велика проблема сьогодення: засоби масової інформації транслюють велику кількість зарубіжних фільмів, які пропагують цінності інших країн. Водночас минуле саме нашої країни, на думку автора, висвітлюється вкрай рідко.

На сьогодні набуває актуальності діяльність молодіжних громадських організацій історико-культурного спрямування. «Молодіжний рух як форма вияву соціальної активності молодого покоління є найефективнішим механізмом взаємодії нових поколінь із суспільством» [2, с. 117]. В Україні діють такі юнацькі та молодіжні організації меморіального та історичного напрямку, як Всеукраїнська громадська молодіжна організація «Спілка Української молоді в Україні», Українське дитячо-юнацьке товариство «СІЧ», Національна скаутська організація України – «Пласт», Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Україна – XXI», Всеукраїнська спілка громадських організацій «Скаути України». Значну роботу з популяризації історичної спадщини проводять організації краєзнавчого спрямування. З ініціативи Національної спілки краєзнавців України здійснюється видання «Зводу пам'яток історії та культури України». Діяльність молодіжних організацій буде давати позитивні результати тільки в тому разі, якщо вона буде організованою, тому важливо, щоб молодіжний рух «формував активну складову громадянського суспільства з дієвими механізмами саморегуляції, самоорганізації та контролю, що забезпечуватиме розвиток українських демократичних інститутів» [2, с. 117].

Висновки. Таким чином, ми можемо підсумувати, що недооцінка значущості рівня історичної пам'яті молодих людей призводить до зниження їх громадянської відповідальності та любові до Батьківщини. Для формування й підтримання історичної пам'яті підростаючого покоління потрібно:

- сприяти поширенню в ЗМІ інформації, яка б формувала патріотизм, повагу до минулого своєї країни;
- у сім'ях прищеплювати дітям звичаї, традиції, сприяти спілкуванню з дорослими членами родини;

- у школі проводити класні години, факультативи, гуртки з вивчення історії своєї країни та свого краю;
- організовувати для школярів екскурсії до історичних, краєзнавчих, пам'ятних міст, музеїв і виставок для ознайомлення з досягненнями культури, науки, освіти свого населеного пункту та своєї країни;
- сприяти участі молодих людей в акціях патріотичного та історико-культурного змісту;
- залучати підростаюче покоління до святкування знаменних для країни дат, а також до організації цих святкувань.

У подальшому більш детального дослідження потребує питання про роль політичної та управлінської еліти у відновленні історичної пам'яті жителів України, а також у формуванні та збереженні історичної пам'яті молодого покоління, питання про регіональні схожості й відмінності у формуванні історичної пам'яті індивідів.

Список використаної літератури

1. Карлова В. Особливості відновлення історичної пам'яті українського народу у контексті аналізу досвіду постсоціалістичних країн [Електронний ресурс] / В. Карлова // Науковий вісник «Демократичне врядування». – 2008. – Вип. 1. – Режим доступу: http://www.lvivacademy.com/vidavniststvo_1/visnik/fail/V_Karlova.pdf.
2. Лісовець О. В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України / О. В. Лісовець. – Київ : Академія, 2011. – 256 с.
3. Лихачев Д. С. Историческая поэтика русской литературы: смех как мировоззрение и другие работы / Д. С. Лихачев. – Санкт-Петербург : АЛЕТЕЙЯ, 1997. – 508 с.
4. Парадоксальный человек : монография / Ж. Т. Тощенко. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 543 с.
5. Приходько Ю. О. Психологічний словник-довідник / Ю. О. Приходько, В. І. Юрченко. – Київ : Каравела, 2012. – 328 с.
6. Проблеми формування національної свідомості в Україні : монографія / П. К. Ситник, А. П. Дербак. – Київ : НІСД, 2004. – 226 с.
7. Про додаткові заходи щодо увічнення пам'яті жертв політичних репресій та голодоморів в Україні : Указ Президента України № 087/2005 від 11.07.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.president.gov.ua.
8. Про утворення Українського інституту національної пам'яті : Постанова Кабінету Міністрів України № 764 від 31.05.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua.
9. Трегуб О. Исторична пам'ять як засіб мобілізації національної свідомості [Електронний ресурс] / О. Трегуб // Магістеріум. Політичні студії / Національний університет «Киево-Могилянська академія». – Київ, 2008. – Вип. 31. – С. 25–29. – Режим доступу: http://elib.ukma.edu.ua/Mahisterium/MAG_ISSUE31_polityk/03_tregyb_o.PDF.

Стаття надійшла до редакції 25.06.2016.

Прядко О. В. Историческая память молодого поколения Украины: проблемы и пути формирования

В статье рассмотрено понятие исторической памяти, ее роль в сохранении в сознании жителей страны событий прошлого, их оценок. Раскрыто современное состояние исторической памяти молодежи и подчеркнута недостаточную разработанность данной проблематики. Исследованы мероприятия и принятые государственные акты, которые стали первыми шагами на пути к восстановлению и сохранению национальной памяти украинского народа. Отмечена необходимость объединения усилий сфер

образования, культуры, науки с деятельностью органов власти. Предложены некоторые меры по формированию и сохранению исторической памяти молодого поколения.

Ключевые слова: историческая память, культура, прошлое, молодежь, национальное самосознание, образование, традиции.

Priadko O. The historical memory of the young generation of Ukraine: problems and ways of formation

The article deals with the concept of historical memory, its role in preserving in the minds of the members of the society events of the past, their assessments, and the transformation in the values that should be used in the future. Knowledge of the past provides broadcast values and traditions of the people from one generation to generation. Goal of this article is a review the level of the historical memory of the young generation in modern Ukraine and ways of its formation in the future.

Events and adopted by the state acts, which were the first steps towards the restoration and preservation of the national memory of the Ukrainian people were considered. In order to preserve the memory of victims of political repressions and famines, V.A. Yushchenko decree dated 11.07.2005 year was started the process of creating Ukrainian Institute of National Remembrance [8], the Cabinet of Ministers of Ukraine approved the Decree of «On establishment of Ukrainian Institute of National Memory» №764 from 31.05.2006 year.

It was considered the current state of the historical memory of the young generation and underlined the insufficient development of this issue. The author felt that the individual's historical memory is based on the national identity. National identity is designed to learn the national cultural traditions of its people, build a sense of civic duty and responsibility to the previous and following generations.

In our country at present among the young, a decrease of patriotism, national consciousness, civic responsibility, knowledge of the history of their country. Were analyzed the way of formation and preservation of the historical memory of the young. First of all, it is to unite the efforts of education, science, culture and government, which will work on the formation and preservation of historical memory among young people, a sense of involvement in their country's history and national identity, to strengthen the links between the generations, to restore and maintain traditional values. Primarily on the formation the historical memory of the young generation has influence family through formation the love of the past and present homeland by broadcasting traditions, beliefs, rituals and customs.

The author examines what youth organizations for historical and cultural orientation are currently in the Ukraine and emphasizes their role in the formation of the active component of civil society with effective mechanisms of self-control and self-organization that will ensure the development of Ukrainian democratic institutions.

It is concluded that the underestimation of the importance of historical memory leads young people to reduce their civic responsibility and love for the motherland.

The author suggests some measures to create and preserve the historical memory of the younger generation: facilitate the dissemination in the media information, which have shaped the patriotism and respect for the past of their country; in families involve children with the customs, traditions, promote communication with older family members; in the school to conduct class hours, electives, mugs study the history of his country and his land; organize for pupils excursions to historical lore, memorial cities, museums and exhibitions to review the achievements of culture, science, education, reside and their country; promote the participation of young people in actions patriotic, historical and cultural content; to attract the younger generation to celebrate the landmark date for the country, as well as data organization celebrations.

Key words: historical memory, culture, past, youth, national identity, education, tradition.